

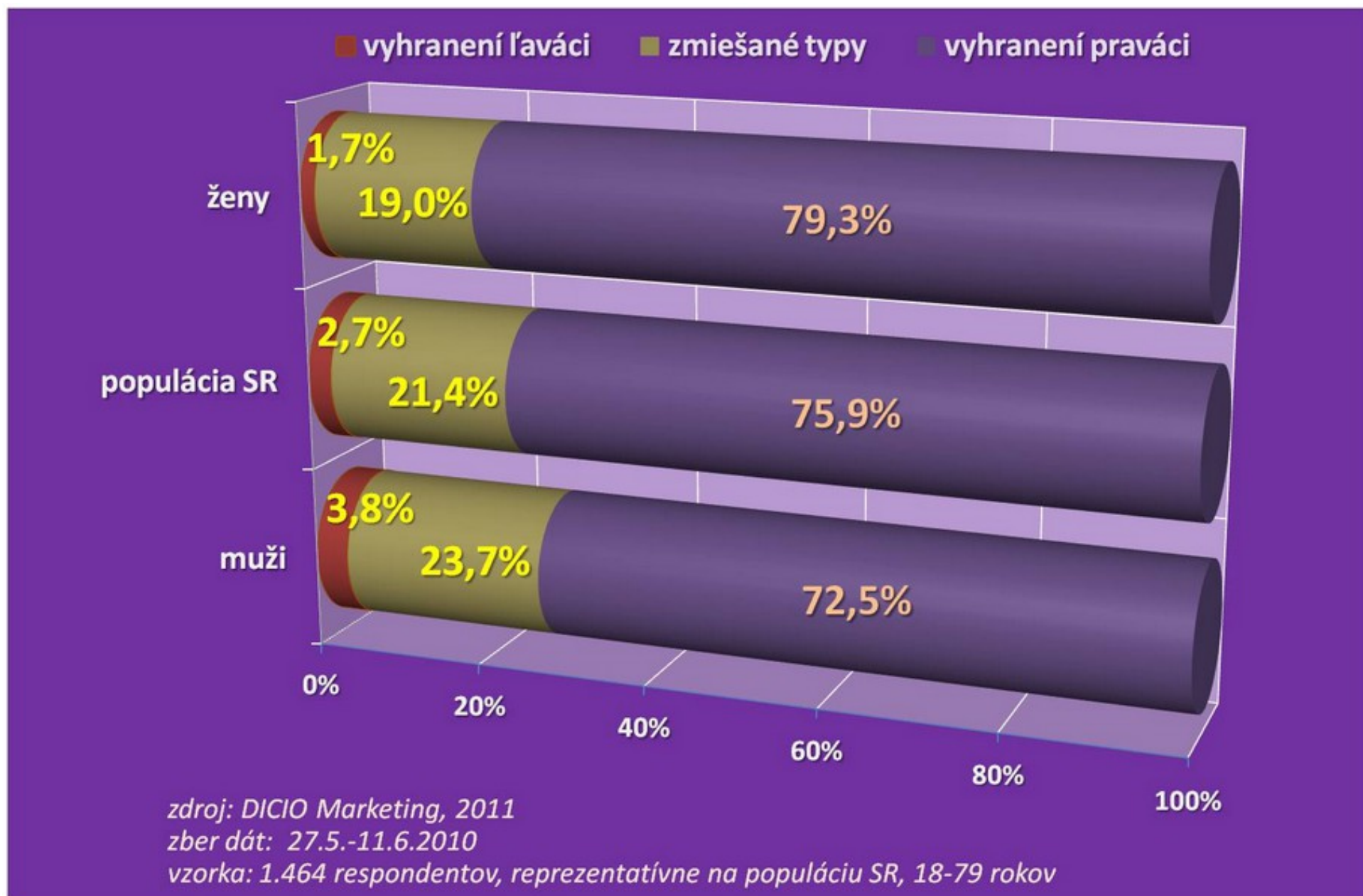
5. VÝVINOVÉ ZMENY V PRIEBEHU ONTOGENÉZY

- MOTORIKA**
- KOGNITÍVNE FUNKCIE**
- VÝVIN OSOBNOSTI**
- VÝVIN CITOŤ**
- SOCIÁLNY VÝVIN**
- MORÁLNY VÝVIN**

**TEXT PREBRANÝ OD LENKY SOKOLOVEJ PHD. - ABSTRAKT K PREDMETU VÝVINOVÁ
PSYCHOLÓGIA, LANGMEIER, KŘEJČÍROVÁ, VÁGNEROVÁ**

MOTORIKA - LATERALITA

- **Lateralita** - je prednostné používanie jedného z pohybových alebo zmyslových párových orgánov (t.j. ruky, nohy, ucha a oka).
 - Typy laterality
 - praváctvo
 - ľaváctvo
 - skrížená lateralita
 - nevyhranená lateralita

SKÚŠKA LATERALITY

- Predstavte si, že navliekate nit' do ihly. Ktorá ruka je aktívna a vedie pohyb?
- Skúška stavania veže z kociek – pred dieťa dajte kocky a sledujte, ktorou rukou stavia vežu a ktorou sa snaží zachrániť vežu pred spadnutím.
- Skúška dominancie dolnej končatiny – posúvajte po nakreslenej čiare zápalkovú krabičku. Ktorou nohou posúvate krabičku?
- Skúška vedúceho oka – urobte si z papiera rolku a pozrite sa cez neho ako cez ďalekohľad. Ktorým okom pozeráte?
- Skúška kreslením – zoberte si pred seba papier, rozdeľte ho v polovici a položte tak, aby stred papiera bol v strede Vášho zorného poľa. Zoberte si farbičky a nakreslite na jednu polovicu domček, následne nakreslite domček aj na druhú polovicu druhou rukou

MOTORIKA

- Základné pojmy:

- **Motorika človeka** = súhrn pohybových predpokladov, ktoré mu spolu s konštitučnými a psychickými činiteľmi umožňujú vykonávať rozličné pohybové úkony a činnosti.
- **Motorický vývin** = vývin pohybových a lokomočných funkcií jedinca.
- **Hrubá motorika** = pohyby celého tela, lokomócia, artikulácia.
 - **Jemná motorika** = pohyby ruky, uchopovanie.
 - **Grafomotorika** = pohyby ruky pri kresbe a písaní.
 - **Psychomotorika** = prelínanie sa psychiky (duševných procesov) a motoriky (telesných procesov pohybu).

Stabilizujú sa základné fyziologické funkcie,
riziko SIDS

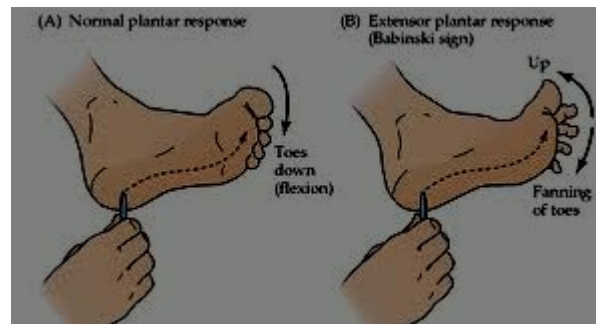
Vertikálny pohyb sa začína vyvíjať v polohe
na brušku, poloha aktivizujúca motorické
funkcie

- Zdvíhaním hlavičky sa aktivizujú vzpriamovacie reflexy
- Dieťa začína vnímať a rozlišovať pohyb tela a končatín
 - Stále prevláda reflexná aktivita:
- **reflexy spoločné novorodencovi i dospelému človeku:**
zužovanie zrenice, žmurkací, plač, sací, vylučovanie slín,
vylučovanie moču, stolice, kašlací, kýchací, zvracací

REFLEXY LEN U NOVORODENCA

- Robinsonov úchopový reflex
 - Tónicko-šijový,
 - Peiperov očno-krčný,
 - Moorov úľakový reflex
- Babinského chodidlový reflex
 - Plazivý, hľadací reflex

VÝVIN MOTORIKY U DOJČAŤA

- Vývin motoriky v 4. – 6. mesiaci života
- zdvíhanie hlavičky v polohe na chrbte
- samostatný pohyb do priestoru –pretáčanie z chrbátika na bruško

■ Vývin motoriky v 7. – 9. mesiaci života

- Rozvoj pohybu v horizontálnej rovine: plazenie, kontralaterálne lozenie
 - Rozvoj pohybu vo vertikálnej rovine:
 - Sed s dolnými končatinami vystretými pred sebou
 - Sed na kolenách – symetrický
 - Stoj na kolenách
 - Stoj s oporou
 - Chôdza bokom s oporou

Extenzia

Flexia

VÝVIN MOTORIKY V 10. – 12. MESIACI ŽIVOTA

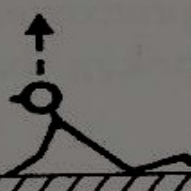

- Rozvoj pohybu vo vertikálnej orientácii k zemi: chôdza pri nábytku, s oporou dvoch horných končatín, s oporou jednej hornej končatiny, samostatná chôdza bez opory v priestore.
- Plynulá zmena úrovni pohybu – sed, lozenie po štyroch, stoj, čupnutie, brachiácia
- Rozvoj úchopovej funkcie ruky – oddelenie ukazováka, pri uchopení sú ukazovák a palec v uhle 90°

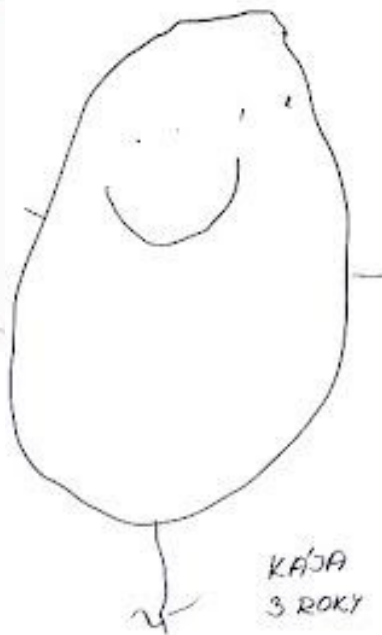
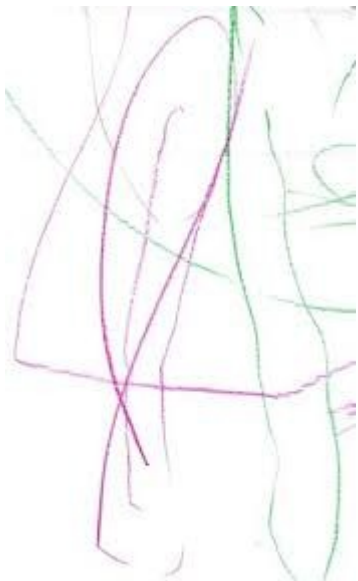
■ Vývin jemnej motoriky v I. roku života:

- 4m - 5m **symetrický** lakt'ovo-dlaňový úchop, používa obe ruky, predmety neuchopuje do dlane.
 - 5m - 6m **jednoduchý palmárny úchop**, uchopuje predmet pomocou prstov, bez palca, nevie súčasne držať dva predmety. Predmety vkladá do úst (rozvoj koordinácie pery – ruka).
- 7m - 8m **nožnicové uchopovanie**, začína používať aj palec, nedokáže postaviť palec oproti prstom. Dokáže udržať drobný predmet medzi ukazovákom a palcom. Dokáže držať predmety v oboch rukách - začiatky manipulačnej hry. Úchop pod kontrolou zraku.
- od 9m **pinzetové uchopovanie**, palec v opozícii prstov. Zámerné otváranie dlane a aktívne púšťanie.

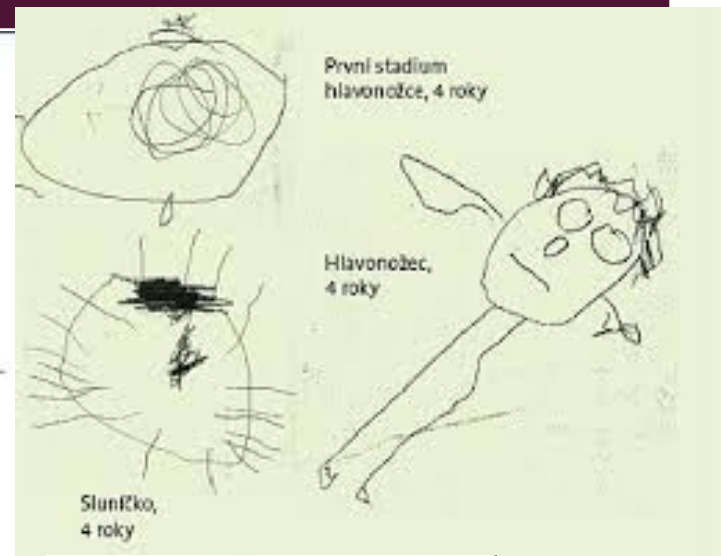
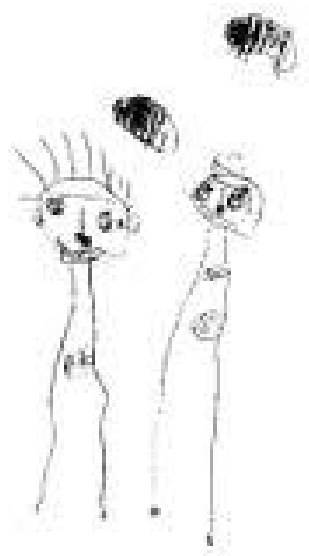

	0	3	6	9
vleže nznak	tonický šíjní r. 	symetroton r. 		
posazování	hlava dozadu 	v rovině 	vpředu 	posadí se samo
sed			v žabí pozici – chvílku 	– rovně pevně
postavování stoj		částečně se vzpírá na nohy krátce – déle 	plně se vzepře na nohy 	stojí s oporou
na bříšku				lokomoce: plazí se obrací se dokola
úchop	pasivní dlaňový 	aktivní dlaňový 	nůžkový 	... klíšťkový

DETSKÁ KRESBA

KAJA
3 ROKY

První stadium
hlavonožce, 4 roky

Hlavonožec,
4 roky

Sluníčko,
4 roky

DEJA
1. srpna 2009

NEGATÍVNE MÍĽNIKY PSYCHOMOTORICKÉHO VÝVINU

(Košťálová a kol: Úvod do pediatrie. BA: LF UK, 2005):

- po 2. mesiaci - neusmeje sa
- po 3. mesiaci - nedvíha sa na predlaktie
- po 5. mesiaci - neuchopuje predmety
- po 8. mesiaci - neseďí bez opory
- po 9. mesiaci - nelezíe
- po 10. mesiaci - nechytá predmety medzi palec a ukazovák
- po 12. mesiaci - nevie vysloviť nejaké slovo
- po 13. mesiaci - nestojí
- po 15. mesiacoch - nechodí
- po 2. roku - nehovorí v krátkych vetách

KOGNITÍVNY VÝVIN - J. PIAGET

- Zdrojom inteligencie je činnosť dieťaťa, ktorá sprostredkúva styk s okolím prostredníctvom **asimilácie a akomodácie**
- Medzi organizmom a prostredím je rovnováha, keď sa naruší, organizmus usiluje o jej obnovu.
- Deti si vytvárajú tzv. **koncepty** (pojmy), ktoré využívajú pri myslení, vyššie formy myslenia sa vytvárajú predovšetkým v procese zrenia, podľa usporiadaného vzorca, preto možno na základe zmien v procese myslenia sformulovať štádiá vývinu.
 - <http://www.youtube.com/watch?v=bezzjNjey5c>
- <http://www.youtube.com/watch?v=ue8y-JVhjS0&list=PL8648B2E5C69EF71F>

Senzomotorická inteligencia

od narodenia cca do 2 rokov

Prvé reakcie dieťaťa sú reflexného charakteru, najprv zamerané na vlastné telo, postupne sa činnosti zameriavajú na okolité objekty a dieťa si uvedomuje prvok účelu. Dôležitým pokrokom je

narastajúce vedomie trvalosti objektu -

<http://www.youtube.com/watch?v=BFUlnSY2CeY>.

<http://www.youtube.com/watch?v=ue8y-JVhjS0&list=PL8648B2E5C69EF71F>

■ Predoperačné myslenie

■ 2 – 7 rokov

■ ***Predpojmové štádium (2-4)***: viac sa presadzujú symbolické činnosti, dieťa dokáže použiť symbol k označeniu činnosti, symboly využíva najmä v hre.

■ ***Intuitívne štádium (5-7)***: toto štádium bolo najhlbšie skúmané, charakterizujú ho tri kognitívne štruktúry:

■ ***Egocentrizmus***: neschopnosť vidieť svet inak ako zo subjektívneho hľadiska.

■ ***Centrácia***: sústredenosť len na jeden znak situácie.

■ ***Ireverzibilita***: neschopnosť postupovať spätne k východiskovému bodu.

■ <http://www.youtube.com/watch?v=gA04ew6Oi9M&list=PL8648B2E>

Intuitívne štádium (5-7): toto štádium bolo najhlbšie skúmané, charakterizujú ho tri kognitívne štruktúry:

Egocentrizmus: neschopnosť vidieť svet inak ako zo subjektívneho hľadiska.

<http://www.youtube.com/watch?v=OinqFgslbh0&list=PL8648B2E5C69EF7>

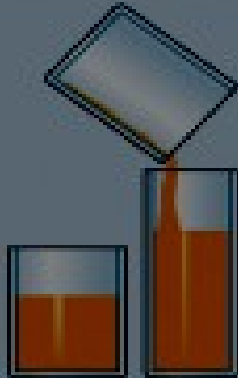
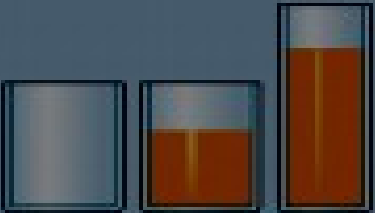

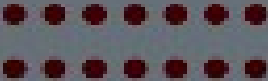
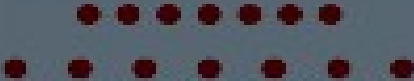
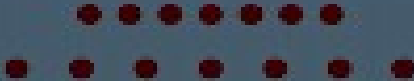
Centrácia: sústredenosť len na jeden znak situácie.

Ireverzibilita: neschopnosť postupovať späťne k východiskovému bodu.

<http://www.youtube.com/watch?v=gA04ew6Oi9M&list=PL8648B2E5C69EF>

Conservation Concepts

	PHASE 1	PHASE 2	PHASE 3
CONSERVATION OF LIQUID QUANTITY	 <p>"Do they have the same amount of orange drink or a different amount?"</p>	 <p>"Now watch what I do" (pouring contents of one glass).</p>	 <p>"Now, do they have the same amount of orange drink or a different amount?"</p>
CONSERVATION OF SOLID QUANTITY	 <p>"Do they have the same amount of clay or a different amount?"</p>	 <p>"Now watch what I do" (stretching one piece of clay).</p>	 <p>"Now, do they have the same amount of clay or a different amount?"</p>
CONSERVATION OF NUMBER	 <p>"Is there the same number or a different number?"</p>	 <p>"Now watch what I do" (spreading one row).</p>	 <p>"Now, is there the same number or a different number?"</p>

- **Konkrétne operácie**

- 7 – 11 rokov

- Dieťa už disponuje usporiadanou a súdržnou sústavou symbolického myslenia, od myslenia dospelých sa líši tým, že je viazaná len na konkrétnu skúsenosť. Táto úroveň myslenia umožňuje popisovať okolie, ale nie ho vysvetľovať. Umožňuje triediť a zoradovať predmety podľa určitých kritérií.
- <http://www.youtube.com/watch?v=zjJdcXAIKH8&list=PL8648B2E5C69EF71F>

- **Formálne operácie**

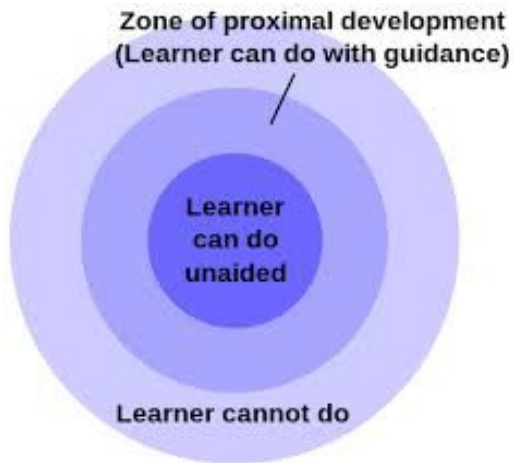
- 12 rokov a viac

- Táto úroveň myslenia umožňuje sformulovať hypotézu, predpoklad bez konkrétnej skúsenosti.

- <http://www.youtube.com/watch?v=lw36PpYPPZM&list=PL8648B2E5C69EF71F>

LEV. S. VYGOTSKIJ

- Význam sociálnej interakcie pre kognitívny vývin (**zóna najbližšieho vývinu**).

- Zdôraznil vzťah reči a myslenia.

Kritizuje „egocentrickú reč“ u Piageta

Zavádza pojem senzitívna perióda vývinu

- **Štádiá detského myslenia:**

- Vágne synkretické štádium (praktická činnosť, pokus-omyl)/bezprostredné myslenie
 - Komplexné štádium/Pamäťové myslenie (predškolský vek) (generalizácia)
 - Potenciálne-pojmové štádium

JEROME BRUNER

- Vychádzal z predpokladu, že deti v každom veku používajú iný spôsob myslenia, reprezentácie poznatkov.

- Tieto spôsoby sa zdokonaľujú, no ostávajú aktívne aj v dospelosti (na rozdiel od Piagetových štádií, ktoré sú prekonané)

- **Spôsoby myslenia:**

- **Enaktívne myslenie** (0 – 1 rok) – interakcia so svetom prostredníctvom fyzickej činnosti.

- **Ikonické myslenie** ((1 – 6 rokov) – reprezentácia skutočnosti na základe zvukovej alebo vizuálnej podobnosti.

- **Symbolické myslenie** (od 7 rokov) – symbolické narábanie s informáciami umožňuje ich triedenie a porozumenie vzťahov na abstraktnej úrovni.

VNÍMANIE

■ Novorodenec

- Zmyslové informácie ako základný zdroj učenia, taktilno-kinestická stimulácia aktivuje niektoré reflexy
- Zrakové vnímanie – objekt vzdialený cca 20 – 30 cm v zornom poli
- Sluchové vnímanie – schopnosť rozlišovať vysoké tóny, postupne rozoznáva hlas matky

■ Dojča

- Najväčší význam pre kognitívny vývin má **zrakové vnímanie** – aktivácia dieťaťa, zdroj informácií, orientácia v priestore, rozvoj motoriky a poznávacích procesov je úzko prepojený
- dieťa preferuje ľudskú tvár pred ostatnými zrakovými podnetmi
- okolo 8. týždňa dokáže sledovať pohybujúci sa predmet
- okolo 6. mesiaca si začína uvedomovať priestor, zlepšuje sa zrakovo-motorická koordinácia očí a rúk.
 - Sluchová percepcia je základom pre rozvoj reči
 - Pochopenie trvalosti objektu je základom pre rozvoj vnímania priestoru a času

- **Batoľa**

- Rozvoj poznávacích procesov závisí od stimulácie
 - Vedomie seba samého
- Nápodoba ako opakovanie pozorovaného javu – tzv. inštinkt konformity, potreba podobat' sa ostatným

- **Predškolský vek**

Štádiá vnímania:

- Štádium predmetov
 - Štádium činností
 - Štádium vzťahov
- V predškolskom období sa uplatňujú najmä prvé dve štádiá.

■ Školský vek

- Dieťa sa stáva dobrým a kritickým pozorovateľom, dokáže vnímať nielen celok, ale i detaily.
 - Zlepšuje sa vnímanie času, dokáže si predstaviť a prerozprávať príbeh vrátane časových súvislostí.
 - Vo vnímaní priestoru sa dieťa zlepšuje v odhadovaní vzdialenosti aj v pravoľavej orientácii.
- Význam abstraktných pojmov dieťaťu stále môže robiť ťažkosti.

PREDSTAVIVOSŤ

- **Batoľa** - predstavivosť sa uplatňuje najmä v symbolickej činnosti.
 - **Predškolský vek**
 - Dieťa prispôsobuje realitu svojim potrebám a možnostiam interpretácie sveta
 - Fantázia má harmonizujúci účinok, dieťa jej pomocou preklenie nedostatky vlastného myslenia a skúseností
 - **Konfabulácia** = nepravá lož, kombinácia reálnych spomienok s fantazijnými predstavami, dieťa je presvedčené o ich pravdivosti.

MYSLENIE

- Dojča
 - fáza tzv. senzomotorickej inteligencie (Piaget)
- primárna kruhová reakcia 1. - 4.mesiac – koncentrácia na vlastné telo
- sekundárna kruhová reakcia 4. - 8.mesiac – telesný prejav prestáva byť cieľom, stáva sa prostriedkom
- kombinovaná sekundárna kruhová reakcia 8. - 12.mesiac – dieťa si dokáže stanoviť cieľ a hľadá možné spôsoby, ako ho dosiahnuť

BATOĽA

- Fáza symbolického, predpojmového myslenia (Piaget)
- príklad vkladania tvarov – riešenie problému systémom „pokus-omyl“ nahrádza symbolické spracovanie v mysli
- náhradou skutočného sveta je predstava, symbol – subjektívne spracovaná skúsenosť
- odložená nápodoba – prvok symboliky a nápodoby v detskej hre

PREDŠKOLSKÝ VEK

- Fáza názorného, intuitívneho myslenia, myslenie je nepresné a prelogické:
- **egocentrizmus** – subjektivita myslenia (dieťa si zakryje oči, aby ho nevideli)
- **fenomenizmus** – fixovaný obraz reality (veľryba nie je ryba)
 - **magickosť** – prelínanie skutočnosti a fantázie
- **absolutizmus** – každé poznanie má definitívnu podobu
- Ďalšie znaky myslenia: útržkovitosť, nekoordinovanosť, neprepojenosť, chýba komplexný prístup

ŠKOLSKÝ VEK

- Fáza konkrétnych logických operácií:
 - dieťa si uvedomuje **reverzibilitu**
- spája viac myšlienkových procesov do jednej sekvencie (posudzovanie pri prelievaní pohára)
 - Porozumenie **inklúzie** do triedy prvkov
- myšlienkové operácie sa stále viažu na konkrétnu skúsenosť, abstrakcia ešte nie je dokonale zvládnutá

-
- dieťa už dokáže posudzovať skutočnosť z viacerých hľadísk
 - dokáže triediť a klasifikovať predmety podľa viacerých znakov
 - dokáže zaradiť rôzne udalosti podľa ich postupnosti v čase – čo bolo predtým a čo potom
 - dieťa vie, že čas je nezvratný
 - dieťa najčastejšie používa nasledovné stratégie riešenia problémov: **pokus a omyl, logické odvodenie alebo dedukciu a učenie nápodobou**
 - Výkony v školských úlohách často závisia od motivácie, stimulácie a ďalších osobnostných a individuálnych činiteľov.
 - Popri konvergentnom myslení sa v školskom veku rozvíja aj divergentné myslenie a tvorivosť.

DOSPIEVANIE

- Podľa viacerých autorov dosahuje intelektových vývin vrcholu v cca 15 – 16 rokoch
- Netýka sa to len kvantity poznatkov a ich využívania, ale aj flexibility a kreativity v myslení
 - Fáza tzv. formálnych operácií (Piaget)
- konkrétne operácie sa stávajú predmetom ďalších operácií, tzv. myslenie o myslení.
 - hlavné pokroky:
- Schopnosť pracovať so všeobecnými, abstraktnými pojmami

-
- Schopnosť uvažovať o alternatívnych riešeniach
 - Teoretické, „špekulatívne“ myslenie – úvahy, ktoré sa neviažu ku konkrétnej skúsenosti
 - Schopnosť „myslieť o myslení“
 - Nové schopnosti v myslení vedú u dospievajúcich k novému náhľadu na skutočnosť a usporiadanie spoločnosti, tam sú korene zvýšenej kritickosti, nespokojnosti, sklamaní a pesimizmu...

PAMÄŤ

- **Novorodenec** - Integrácia zmyslových informácií do tzv. skúsenostného systému (Vágnerová, 2000)
- **Dojča** - Senzomotorická skúsenosť je obohatená o pohyb.
- **Batoľa** - Pamäť je stále viacmenej senzomotorická, preto väčšina ľudí nemá na vek cca do 3 rokov zachované žiadne vedomé spomienky. Predpokladá sa, že je to súvisí s neverbálnym charakterom raných spomienok.

■ Predškolský vek

- Pamäť sa už neviaže len na senzomotorickú skúsenosť, ale na reč.
 - Stále je však mechanická a nezámerná, veľmi často emočne podmienená
- Dieťa si dokáže zapamätať množstvo básničiek, pesničiek, často doslovné znenie obľúbených rozprávok.

■ Školský vek

- Krátkodobá aj dlhodobá pamäť sa výrazne zlepšuje, opiera sa o systém slovných výpovedí.
 - Dieťa dokáže reprodukovať učebnú látku postupne nielen mechanicky, ale aj vlastnými slovami.
- Postupne sa rozvíjajú tzv. pamäťové stratégie – okolo 7. roku si dieťa pre seba opakuje, neskôr sa snaží logicky organizovať učebný materiál, používať mnemotechnické pomôcky.

REČ

- Priebeh rečového vývinu aj spôsob používania reči sa u jednotlivých detí odlišujú, súvisí to najmä s rečovou stimuláciou a rečovým vzorom.
 - **Základné jazykové štýly** (in Vágnerová, 2000):
- **kognitívny, referenčný štýl** – zameraný na popis reality, u takto stimulovaných detí prevažujú v rečovom prejave substantíva a adjektíva.
- **expresívny, emočne-regulačný štýl** – zameraný na sociálnu aktivitu a medziľudské vzťahy, prevažuje slovník týkajúci sa vyjadrovania pocitov, vzťahov, zákazov, príkazov a pod.

REČ AKO REGULÁTOR SPRÁVANIA (PODĽA LURIJU, IN JAKABČIC, 2002):

- Dieťa nevie regulovať svoje správanie prostredníctvom reči (1,5 – 3 roky)
 - Dieťa reguluje svoje správanie prostredníctvom verbálnej inštrukcie, ak je zvuková a obsahová stránka v zhode (3 – 4 roky)
 - Dieťa reguluje svoje správanie aj pri odlišnom znení a obsahu rečovej inštrukcie (4 – 5 rokov)
- Dieťa dokáže regulovať svoje správanie aj na základe vnútornej reči (od 6 rokov)

AKVIZÍCIA JAZYKA – SKINNER VS. CHOMSKY

- Skinner: reč sa rozvíja prostredníctvom posilňovania foném jazyka a ignorovaním ostatných zvukov, ktoré dieťa produkuje.
- Chomsky: „výbava“ pre akvizíciu jazyka je vrodená, dieťa si jazyk osvojuje automaticky, posilnenie nie je potrebné.

AKVIZÍCIA JAZYKA

■ **Predpoklady vývinu reči:**

- Fyziologické predpoklady: artikulačné orgány, hlasivky, sluchové orgány, CNS
- Psychologické predpoklady: komunikácia, sociálne prostredie, rečový vzor, emócie

<http://www.youtube.com/watch?v=p6cqNhHrMJA>

■ **Základné fázy vývinu reči:**

- Predrečová, prípravná fáza
 - Samotný rečový vývin

ORIENTAČNÉ VÝVINOVÉ ŠTÁDIÁ REČI

- **I. Obdobie pragmatizácie (0 - 1 rok):**
- reflexný krik, pripomína hlásku medzi „a“ a „e“.
 - emočný krik (vyjadrovanie pocitov).
 - hra dieťaťa s rečovými orgánmi, hrkútanie.
- napodobňujúce džavotanie foném materinského jazyka
- nezámerná komunikácia sa okolo 8. mesiaca mení na zámernú

-
- **2. Obdobie sémantizácie (1 – 2 roky):**
 - jednoslovné vety
 - pasívny slovník prevláda nad aktívnym
 - hra so slovami, prvý vek otázok Čo je to?, Kto je to?
 - postupne aj dvojslovné vety
 - slovná zásoba je asi 200 slov

- **3. Obdobie lexémizácie (2 - 3 roky)**

- ohýbanie slov, množné číslo

- viacslovné spojenia

- ovláda výslovnosť približne 2/3 samostatných spoluhlások

- slovná zásoba asi 1 000 slov

-
- **4. Obdobie gramatizácie (3 - 5 rokov):**
 - otázky "Prečo?" "Kedy?"
 - tvorba súvetí, reprodukcia riekaniek a krátkych básničiek
 - reč bez výrazných agramatizmov
 - ovládanie 80% samostatných spoluhlások
 - slovná zásoba cca 1500 - 2000 slov

-
- **5. Obdobie intelektualizácie (cca od 5 - 6 rokov):**
 - zastúpenie všetkých slovných druhov v reči
 - verbálny prejav sa vo všetkých jazykových rovinách čoraz viac približuje reči dospelých, výslovnosť by mala byť správna, slovná zásoba cca 2500 - 3000 slov.

 - **Pri nástupe do školy** - rozvoj regulačnej funkcie reči, osvojovanie si grafickej podoby reči a cudzích jazykov.

VÝVIN CITOV

- **3 mesiace** – diferenciácia citov – radostná reakcia na prítomnosť matky, prejavy strachu, hnevu
 - **batola** – intenzívne a spontánne prejavy emócií
- veľmi často je ešte emočné prežívanie spojené s fyziologickými potrebami (hlad, únava a pod.)
- **predškolský vek** – stále intenzívne a nekontrolované prejavy emócií
 - časté agresívne prejavy pri negatívnych emóciách
- u niektorých detí úzkostné prejavy, strach, plačlivosť a utiahnutosť
- pri vstupe do MŠ sa môže prejaviť separačná úzkosť, adaptačné problémy
 - intenzívne emócie sprevádzajú výrazné fyziologické zmeny

- **školský vek** – dieťa ešte často koná impulzívne

- objavujú sa náznaky tzv. vyšších citov

- formovanie morálnych citov a mravného vedomia

- **puberta** – citové prežívanie je ovplyvnené hormonálnymi zmenami a požiadavkami spoločnosti

- charakteristická je citová labilita, impulzivita, dráždivosť, precitlivenosť, časté zmeny nálad, emočné reakcie sú prudké, často neprimerané vo vzťahu k podnetu...

- ovládanie a kognitívne hodnotenie emócií ešte nie je stabilizované

- častá je aj uzavretosť pred okolím v obave z kritiky, nepochopenia, výsmechu a pod.

VZŤAH MATKA A DIEŤA

- Prvé štúdie Harlow – štúdie s opičami Makakus Resus
http://www.youtube.com/watch?v=_O60TYAlgC4
- Štúdia Reného Spitzza o deprivácii v detských domovoch <http://www.youtube.com/watch?v=VvdOeI0vrs4>
- Experiment vážnej tváre: <http://www.youtube.com/watch?v=cHbGxFNacO4>
- Väzba dieťaťa na matku Bolwby, Aisworthová – istá väzba asi u 60% rodín
- neistá väzba (vyhýbavá)

- <http://www.youtube.com/watch?v=p6cqNhHrMJA>
- **Marschmallow test – test sebakontroly (Zimbardo)**
<http://www.youtube.com/watch?v=y7t-HxulI7Y>

SOCIÁLNY VÝVIN

- Socializačný proces (podľa Langmeier, Krejčířová, 2007)
- **vývin sociálnej reaktivity** – vývin diferencovaných emočných vzťahov k ľuďom vo svojom okolí.
- **vývin sociálnych kontrol a hodnotových orientácií** – vývin noriem, ktoré si dieťa postupne vytvára na základe príkazov, zákazov a pod., ktoré usmerňujú správanie dieťaťa v spoločnosti.
- **osvojenie sociálnych rol** – vzorcov správania a postojov, ktoré od jedinca očakávajú ostatní členovia spoločnosti s ohľadom na jeho vek, pohlavie, spoločenského postavenia a pod.
- Socializácia prebieha počas celého života človeka prostredníctvom sociálnych interakcií.

-
- **Novorodenec, dojča**
 - interakcia dieťaťa s matkou
 - „sociálny úsmev“
 - separačná úzkosť – strach zo straty matky, prejavy úzkosti v kontakte s cudzími osobami

- **Batoľa**

- rozširovanie sociálnych kontaktov (súvisí aj s odpútavaním od matky)
 - stále je dominantnou sociálnou skupinou dieťaťa rodina

-
- **Predškolský vek**
 - vstup do novej skupiny –
 - nová sociálna skúsenosť,
 - interakcie v rovesníckej skupine,
 - rešpektovanie autority učiteľky.
 - vývin sociálnej kontroly
 - diferenciacia v rodovej role
 - aspekt socializácie v detskej hre (individuálna – paralelná – spoločná hra - Partenová)

■ Mladší školský vek

- rola žiaka – presne formálne vymedzená, spája sa s novými požiadavkami (rola žiaka a spolužiaka)
 - miera identifikácie s rolou
 - miera sociálnej prestíže, ktorú rola prináša
- postupne stúpa význam rovesníckej skupiny, okolo 8 – 9 roku chce dieťa patriť do detskej skupiny
 - narastá význam spolupatričnosti a solidarity v skupine
 - autorita učiteľa sa postupne oslabuje

-
- **Sociálne vzťahy v období dospievania**
 - zmeny sociálnych vzťahov v puberte a adolescencii

 - **Formovanie vrstovníckych skupín a vzťahov:**
 - skupinová izosexuálna fáza
 - individuálna izosexuálna fáza
 - prechodná fáza
 - heterosexuálna fáza polygamná
 - fáza zamilovanosti

MORÁLNY VÝVIN

- Konceptie morálneho vývinu (viac k jednotlivým koncepciám v odporúčanej literatúre):
- konceptie **Piageta a Kohlberga** vyplývajú z teórií kognitívneho vývinu
- úroveň morálneho vývinu sa posudzuje na základe **hodnotenia tzv. morálnych dilem**
- koncepciám Piageta a Kohlberga sa vyčíta, že ignorujú vzťah medzi morálnym myslením a konaním (vedieť, čo je správne vždy neznamená takto konať) Bandura a kol. výskumne potvrdili, že deti imitujú model nemorálneho správania bez ohľadu na dosiahnutú úroveň ich morálneho vývinu

-
- **Piaget** uvádza dva základné typy morálneho usudzovania:
 - **heteronómna morálka** (cca 5 – 9 rokov) – poslušnosť, dodržiavanie pravidiel, ktoré určujú ostatní (dospelí, authority)
 - **autonómna morálka** (cca od 9 rokov) – dodržiavanie vlastných pravidiel (morálny relativizmus – pravidlá sú výsledkom spoločenského konsenzu)
 - morálka dieťaťa medzi 7 – 9 r. môže byť kombináciou oboch spôsobov usudzovania.

KOHLBERG A MORÁLNY VÝVIN

- **Kohlberg** navrhol 6 univerzálnych štádií morálneho usudzovania, ktoré podľa neho majú fixné poradie, pričom nie každý dospelý jedinec dosiahne najvyššieho stupňa morálneho usudzovania:

MORÁLNA DILEMA

- V jednej ďalekej zemi umierala žena, ktorá ochorela zvláštnym druhom rakoviny. Existoval liek, o ktorom si lekár myslel, že by mohol ženu zachrániť. Išlo o zvláštnu formu radia, ktoré v tom meste objavil istý lekárnik. Výroba bola drahá, ale lekárnik požadoval 10x viac ako stála samotná výroba. Za rádium zaplatil 200 no za malú dózu lieku chcel 2000.

Heinz, manžel chorej ženy, vyhľadal všetkých známych, aby si požičal peniaze a usiloval sa o podporu zo stany štátu. Zhromaždil ale len 1000 dolárov. Hovorila lekárnikovi, že jeho žena umiera a prosil, aby mu dal liek lacnejšie, alebo aby mu mohol zostatok zaplatiť neskôr. Lekárnik ale povedal: „ja som liek objavil a chcem na ňom zarobiť“. Heinz vyčerpал všetky legálne prostriedky a zvažuje, či by nemal liek ukradnúť. (podľa Kohlberg, in. Heidbrink, 1997)

KOHLBERGOVÉ ŠTÁDIÁ MORÁLNEHO VÝVINU

- **Predkonvenčná morálka:**
 - I. Heteronómna morálka
- Pravidlá sú prijímané, aby sme sa vyhli trestu.
 - II. Naivný inštrumentálny hedonizmus
- Dieťa koná konformne s určitými pravidlami, pretože predpokladá, že sa vyhne ťažkostiam.

■ Konvenčná morálka

- III. Morálka „poslušného, dobrého dieťaťa“
- Plnenie sociálnych očakávaní – dieťa koná tak, ako sa od „dobrého“ dieťaťa očakáva.

- IV. Morálka svedomia a authority
- Dieťa koná podľa sociálnych noriem, aby sa vyhlo kritike authority a súčasne pocitom viny.

■ Postkonvenčná morálka

- V. Morálka ako spoločenská zmluva
- „Správne“ je to, na čom sa spoločnosť demokraticky dohodla, práva jednotlivca aj skupiny treba rešpektovať v zmysle všeobecného dobra.
- VI. Morálka ako univerzálny etický princíp
- Jedinec sa správa v súlade s normami, aby sám seba nemusel odsúdiť.

RODOVÉ ODLIŠNOSTI V MORÁLNOM VÝVINE

- **Gilliganová** (Kohlbergova žiačka) Kohlbergovi vytýka, že nerešpektuje rodové odlišnosti vo vývine morálneho usudzovania. Kohlberg svoju teóriu postavil na výskume výlučne u mužských probandov. Gilliganová predpokladá, že ženy sú podľa Kohlbergovej teórie vnímané ako morálne inferiorné, pretože majú odlišné morálne štandardy ako muži. Podľa **Gilliganovej je základným morálnym princípom žien starostlivosť:**
 - Štádium – starostlivosť o prežitie
 - Štádium – starostlivosť o druhých
- Štádium – starostlivosť v zmysle integrity (seba a druhých)

EINSENBURG A MORÁLNY VÝVIN

- **Eisenberg** skúmal morálny vývin v kontexte prosociálneho správania. Predkladal deťom (podobne ako Kohlberg) dilemy, v ktorých sa očakávalo poskytnutie pomoci druhej osobe, pričom sledoval, nakoľko deti dokážu reflektovať perspektívu iných, vývin ich empatie a prosociálneho správania.

-
- **Hedonizmus**
 - Vlastný prospech
 - Predškolský vek, nástup do školy
 - **Zameranie na potreby druhých**
 - Uspokojenie potreby druhého (bez prežívania viny alebo súcitu)
 - Predškolský, mladší školský vek

- **Akceptácia okolím**

- Konat' tak, ako okolie (autorita) očakáva.
 - Mladší školský vek

- **Empatia**

- Vnútorne motívy súcitu a viny založené na „vcítení“ sa do situácie druhého.
 - Starší školský vek

- **Zvnútornenie**

- Silne zvnútornené hodnoty, normy a princípy – cieľom pomoci je „self-respect“.
 - Ojedinele koncom staršieho školského veku

ĎAKUJEM ZA POZORNOSŤ

- Prosím venujte pozornosť povinnej literatúre!
- Test bude mať 50 otázok, každá po 2 body – minimálne potrebujete 60 bodov z testu.
- Z 5 minútoviek ste mohli dostať 90 bodov + 5 bodov zo záverečného hodnotenia a 5 bodov za úlohu – podmieňovanie!!!
- Spolu 200 bodov, na prejde nie potrebujete 110 bodov!